
Osudy českých šlechtičen

Slávka Poberová

Anna

Anna z Rožmberka,
provdaná z Hradce,
1530–1580

Vzala jsem si přízrak. Pán Bůh mi rač odpustit, ale já to jinak neumím povědět. Můj manžel Jáchym z Hradce je nejvyšší český kancléř a jako takový pobývá u vídeňského dvora a s ním podniká velké i malé výpravy. Zábavné i pracovní. Tak už chápete, jak jsem myslela ten přízrak? Pán Bůh promine, ale já ho moc často nevidím.

Bylo mi šestnáct let, tedy léta Páně 1546, když mi naši pověděli, že se budu vdávat za Jáchyma z Hradce. Bylo to domluvené už dávno, snad jsem ještě nebyla na světě. Moje matka Vendelína ze Starhembergu byla po smrti, zemřela hned po mém porodu, za kmotru mi byla sama královna Anna Jagelonská. Můj otec Jošt III. z Rožmberka si vzal jako druhou manželku Annu z Roggendorfu a ta mu porodila další dva syny Viléma a Petra Voka, jakož i tři dcery – Alžbětu, Bohunku a Evu, těm všem jsem tedy byla nevlastní sestrou. Tenkrát mi to bylo dost jedno, ale později se mi to docela hodilo. Měla jsem je ráda. Nejvíc Petra Voka.

Byla jsem poslušná. Vždycky jsem věděla, že se jednoho dne musím vdát. Jejich rozhodnutí navíc nebylo nejhorší. Už jsem věděla, že je Jáchymovi dvacet let a že jeho otcem je Adam I. z Hradce, který se oženil s dce-

rou nejvyššího purkrabího (jejíž pratetou je Johana, druhá manželka našeho krále Jiříka z Poděbrad) Annou z Rožmitálu. Že má rodové sídlo v Jindřichově Hradci, na zdejší zámku.

Když jsem pak do toho zámku vstoupila, tak jsem doslova zírala. Zámek byl nádherný. (Bude ještě nádhernější, až tu Adámek, jeho a můj syn, dokončí všechny úpravy, ke kterým se odhodlal. Prý renesanční... Ale to já už tady nebudu. Docela toho lituji, myslím kvůli tomu zámku. Bude v něm mnohem víc převětů, záchodů, to se mi na tom líbí. A prý nebudou jenom ve venkovních zdech. Ženské se nebudou muset ohlížet, kde to je, aby si mohly ulevit, když to na ně přijde. Takle renesance opravdu myslí na lidi.)

Do Jáchyma jsem se okamžitě zamilovala. Ale co z toho, když mi za pár dní sdělil, že musí odjet. Že si budeme psát. Psát, co mu asi budu psát? Že se mi po něm stýská? Že jsem se ráno probudila a nevěděla jsem honem, co budu dělat?

To jsem ještě zdaleka netušila, že se naše manželství bude odehrávat víceméně v těch dopisech. Stejně jako jsem neměla zdání, že toho budu mít k psaní habaděj. Všechno o domácnosti, všechno, co mi sdělí návštěvy, kdo zavítal na náš zámek, co mu mám vyřídit, kdy přijede, co mi asi přiveze, bude toho hromada. Také se mi stýská. Bodejť, císař ho pozval na hon, jindy na nějakou jinou zábavu. Ale chyběl i pracovně a já si mohla oči vyplakat.

„Včera přijel kočí Vaší Milosti domů a žádného psaní mi nedonesl. Já si nedovedu představit, že se ztratilo někde cestou, anebo jestli jste už na mě ráčil zapomenout, můj milovaný. Byli jsme spolu pouze krátkou dobu, takže žádný div by to nebyl. A pečujete vůbec o sebe? Byl jste příliš často nemocen... Vaše matka mi to vykládala.“

Odpověď přišla, ale tu tady nebudu uvádět, tu si nechám pro sebe.

„Já už toužebně čekám, až zase přijedete. Je to hrozné, ta Vaše cesta do Frankfurtu. Co se tam může dít tak světoborného? Ach ne, já si nestěžuji, to vím, že to je záležitost Vašich pánů Habsburků. Kéž je Pán Bůh zachová co nejdéle. Představte si, že mi kuchař pověděl, že se pod ním propadla podlaha v naší kuchyni, zdá se mi už na čase ji opravit.“

Následoval dopis plný úzkosti. Mojí úzkosti.

„Zase někam jedete, budete bojovat v bitvě u Mühlbergu. Kde to je? To si vůbec neumím představit, jak Vás nějaký cizí pán píchne kopím. Anebo se už bojuje jinak? Pro nejvyššího Pána Boha, neračte mi toho k mému zármutku učinit, poněvadž žádný zemský úředník nejede na to bojiště, aspoň já jsem to neslyšela, neračte Vy jako první úředník zemský být porubán.“

Ale on se vrátil v pořádku a já byla samodruhá. O tom jsem mu hned dala vědět. O téhle věci jsem mohla psát až do alelujá.

„Z daru Pána Boha se všichni dobře máme a zdraví jsme. I já se svým břichem zdravá a čerstvá jsem, jako bych ani nebyla obtěžkaná. A to děťátko ve mně se má čile k světu.“

To byl vynikající námět k hovoru. Bylo to mnohem lepší než mu pořád psát o svých starostech s domácností. Také s jeho matkou, s tou jsem se něco natrápila. Byla energická, až Bůh brání. Pořád mi radila, jako by snědla všechnu moudrost, ovšem, byla praneteří královny Johany. Tou mi pořád mávala před nose. Co sama nedovedla, na to si honem vymyslela nějaký dočista nový recept, jenom aby měla pravdu. Však on její muž byl oddaným stoupcem Habsburků. Když byl Ferdinand I. zvolen českým králem, nesl při obřadu zlaté říšské jablko a na slavnostním plese král věnoval druhý tanec po královně jeho manželce Anně z Rožmitálu. I to jsem musela stále na mít na paměti, jako bych na to mohla zapomenout. Ona mi to často připomínala.

„Mám se moc dobře, i se svým břichem, to už jako těsto kyne. A to děťátko uvnitř se pohybuje jen což. Žádám jenom Pána Boha, aby mě – až ten můj čas nastane – aby mě od toho všeho pěkně pomohl.“

Prosila jsem Pána Boha zbytečně, po prvním i po druhém porodu děti zemřely. Mohla jsem jenom předstírat, že mi to je docela lhostejné, ale nebylo.

Trápila jsem se hrozně moc, ale naštěstí ne dlouho. Zase jsem byla samodruhá.

Zase jsme povolávali kojné a chůvy do služby. Vždyť já musela využít každické chvílky, kdy byl můj Jáchym doma. Musela jsem se na něj vrhnout a líbat ho a...

Když nebyl, také jsem musela žít. Měla jsem fraucimor, bylo v něm dvanáct dívek, sama jsem je vedla. Musely šít a přešívát všechny oděvy pro mě i pro sebe, to bylo nějaké práce. Jáchym většinou šil u dvorských krejčích, s tím jsme práci neměly. Vyšívaly, krumplovaly – to je dočista těžká práce, to by žádný mužský nesvedl, předtím, přitom se povídalo a docela se i smálo. Měly jsme u sebe i bláznivou Kateřinu, ta nás všechny pobavila, když už nám bylo smutno.

Bylo nezbytné myslet i na to, že je musím dobře provdat, i to byl můj úkol. Dvanáct dívek a všem opatřit manžela, proti tomuhle úkolu byly všechny ostatní povinnosti docela malé. To není jen tak. Každý rodič počítá s tím, že když dávají dceru k nám do fraucimoru, tak ji provdáme, dokonce provdáme skvěle, jak by jejich rodiče jaktěživi nesvedli. Také od nás dostane výbavu a pár peněz do začátku, ty se budou vždycky hodit.

„To jsem Vám ještě nenapsala, můj milovaný pane, že malé Aničce začaly růst dětské zoubky. Byla přepadlá, už jsem dost myslela na to, že si ji k sobě Pán Bůh vezme, jako už udělal s dvěma dětmi předchozími. Ale už na to nebudu myslet.“

Nevzal si, Pánu Bohu díky. Rostla a dělala mi radost. Protože co jiného jsem mohla dělat, než si s ní hrát?

Po Jáchymovi se mi strašně stýskalo. Že mě líbá, to jsem si někdy představovala, někdy v noci, když už všichni spali, za to mě snad Pán Bůh nepotrestá. Je to můj manžel...

Jáchym ovšem byl zodpovědný nejen za mě a za Aničku. Musel sloužit Habsburkům do roztrhání těla. Nejdřív se stal purkrabím hradu Karlštejna. Pak byl osobním komorníkem Ferdinanda I. a tajným radou.

Konečně se ujal nejvyššího kancléřství, ale to už víte, takového jsem si ho brala. Jednání říšských sněmů v Augsburgu, ve Frankfurtu a v Řezně ho zaměstnávala celá padesátá léta, docela jsem přitom přemýšlela, kde vzal čas, aby se mohl věnovat záležitostem domácím. Těch měl fůru, všechno to účtování. Já jsem byla na ostatní záležitosti úplně sama.

Jeho věrnost habsburskému rodu ocenil španělský král Filip II., když mu po Vratislavovi z Pernštejna jako druhému udělil rytířský Řád zlatého rouna. Víím, je to obrovské vyznamenání, ani neumím povědět jaké, ale já bych měla Jáchyma přece jen radši doma.

Však i jeho matka Anna z Rožmitálu (ta, co byla praneteří královny) mu domlouvala. V tomhle jsme se shodly.

„Nemysli si, už by byl nejvyšší čas, abys přihlédl k hospodářství. Snad by to bylo i pro Tvůj měšec dobré, lepší než třeba v Augsburgu nebo v Řezně.“

Někdy v té době se dostali do jindřichohradeckého vlivu rožmberští sirotci. Bylo to tady zvykem, už Adamovy syny Jáchyma a Zachariáše (u těch jsem já ještě nebyla, vždyt právě Jáchym se pak stal mým manželem) hlídala Anna z Rožmitálu (praneteř královny). Neuplynulo mnoho let a Petra Voka a jeho sestry jsme hlídali i my.

Viléma ne, toho se to netýkalo, byl z nich nejstarší a už ve věku, kdy hlídat nepotřeboval. Mohl začít studovat. O menší děti se měl starat Petr V. zvaný Kulhavý, tehdejší majitel rožmberského domu. Ale ten na ně nestačil. To-lik mrňat najednou! Navíc byl šetrný, až Bůh brání. Neměl proto rád Annu z Roggendorfu, jejich matku, protože měla vysoké nároky na svůj vdovský podíl po Joštově smrti. Do sporu se zapletl její bratr, čímž se ten spor stal mezinárodní, a tak musel zasáhnout panovník. Ale moc platné jí to nebylo, musela se sebrat a hajdy zpátky do Rakouska. Bylo mi jí docela líto. Přijít o děti...

Petr Kulhavý je dal na vychování do Jindřichova Hradce. No, moc bych za to nedala, že měl Vilém vždycky rád luxus a že se Petr Vok odjakživa obklopoval ženami a ženštinami, to – řekla bych – pramení odtud. Z dětství bez matky. Vždyt to byli chudáci.

Petříček byl ještě malý, stejně jeho sestry Alžběta, Bohunka a Eva, ty byly jenom o málo starší. Eva se ráda bavila, už jako dítě jevila sklon k tomu vybírat si šaty. V tom byla šikovná, spolehlivě si vybrala ty nejdražší.

V Jindřichově Hradci se jim všem dostalo prvního vzdělání, tady si mohly hrát, dohlížely jsme na ně já a Anna z Rožmitálu, která sem dojížděla ze svého panství v Kardašově Řečici. (Později tu rozmazlovala svého vnuka Menharta Lva. Vykládalo se o ní, že je hrozně namyšlená! Snad že byla tou praneteří královny manželky... Nebyla taková, jenom ke mně byla přísná, to se ví, vždycky ve všem musela mít pravdu. Budu také taková? Dost mě to děsilo.)

V Jindřichově Hradci se rozmohla nějaká nemoc. Doktor nechal pálit na náměstí jalovec, ale já jsem na něj nedala, já byla pro med, řepné semeno a pořádně se zapotit. Kdo myslíte, že vyhrál? Bylo po moru nebo po čem.

Byla jsem znovu samodruhá, honem jsem Jáchymovi o tom napsala a pak ještě jednou.

„Že po Vaší Milosti z celého srdce toužím a prosím, abyste na mě nezapomněl a ráčil bohdá přijeti, abych s Vaší Milostí ještě drobet byla a trochu si ji užila, než umřu. Snad i tentokrát všechno dobře dopadne. Vy se nebudete muset ohlížet po jiných.“

To jsem psala a vůbec jsem netušila, že žárím zbytečně. On se na jinou ženu ani nepodíval, tolik práce měl s tím místodržitelstvím. Ale to víte, já byla mladá a hloupá.

„Začátkem ledna Anička už za jednu ručičku běhá, všude sama leze, což je někdy na pováženou, a k čemu přijde, to si hned bere. Máme někdy dost práce jí to vzít, když to je předmět, o který by si mohla ublížit. Moje další obtěžkání probíhá zaplat Pán Bůh dobře.“

Kojné už docházelo mléko, přestávala Aničku kojit. Musela jsem ji odebrat a dát ji chůvě. Kojnou si necháme, bude jí co nevidět zapotřebí znovu. Anička musela přejít okamžitě na všechno, co my jíme. V masový den i maso, i ryby při postu. Tak je to správné, tak se to má, já jsem to také zažila. Vždyť i děti se oblékaly jako my!

Aničce byly téměř dva roky, začala sama běhat po všech pokojích jindřichohradeckého zámku. Co běhat, ona po nich dočista lítala. Měla jsem co dělat, abych ji chytila. Trošičku jsem ji přitom pomuckala, když už jsem nemohla totéž udělat se svým nejdražším Jáchymem. Ale nemohla jsem se jí pochopitelně věnovat, musela jsem si dávat pozor na to velké břicho. Snad se mi narodí syn. Tolik toužebně očekávaný.

Narodil se Adámek a po něm ještě Jindřich Adam. Ano, měla jsem najednou děti jako smetí. Byla jsem šťastná. Snad mi je Pán Bůh zase nevezme... Vzal, jenom Adámek a Anička přežili.

Anička bude muset co nevidět přejít do mého fraucimoru, osvojit si základy čtení, psaní, počítání, zpěvu, tance, ručních prací a společenského chování. Ale ode všeho jenom trošku. To mladí šlechtici se učili opravdu

psát, osvojovali si základy náboženství, společenského vystupování a později i řečnického umění. Všechno budou jednoho dne potřebovat, až budou společensky vystupovat při královském dvoře, řečnit při obhajování jeho zájmů. Budou se učit cizí řeči, snad ani sám Pán Bůh neví, kolik jich je na světě. Franština a italština, španělština, ale i polština, samozřejmě němčina... Jezdit na koni, tančit, šermovat, také se museli naučit základům hudby. To se mi snad zdá, kolik toho tihle mladí pánové umí. Já jsem na takové věci pitomá, jenom jsem zírala a obdivovala je.

Do jejich osmi let je vychovávaly především ženy, ale potom dostali preceptory anebo odešli na školu do jiného města... Po jejím ukončení nastoupí své kavalírské cesty, vstoupí do čestných služeb u královských dvorů. Budou poznávat dvory jiných evropských velmožů, zahraniční univerzity i vyhlášená poutní místa.

Přiznávám, že jsem jim to záviděla, někdy jsem měla utkvělou touhu po takové kavalírské cestě... poznat poutní místo Loreto... vidět a zažít, jak se žije v nějakém cizím městě, třeba v Řezně. Ale co jak se žije... Jak by se žilo, docela obyčejně, tak jako u nás.

Za pár měsíců jsem Jáchymovi napsala úplně toužebně... Zase se mi zastesklo. Měla jsem Aničku, Adámka, byl jich plný dvůr, jindřichohradecký zámek se kolikrát ořádal jejich smíchem či pláčem.

„Není té věci pod nebem, která by mě víc potěšit mohla, jako to, že se s Vaší Milostí brzy shledám. Ach ano, pěšky bych k Vaší Milosti jít chtěla. Můj nejmilejší pane, už abyste dohlédl na dobudování rybníční sítě, já s tím mám velké problémy. Až tady budete, tak okusíte plody mé lásky, můj nejdražší pane.“

Pak nastal ten strašný den, 12. prosinec 1565. Jáchym byl na cestě z Vídně do Jindřichova Hradce, ano, mířil domů. Nad rozvodněným Dunajem se zřítil dřevěný most, on se zřítil s ním a utonul. Po devatenáctiletém manželství! Já jsem se sice nemusela věnovat dobudování rybníční sítě, to ještě stihl, ale musela jsem spravovat celé dominium! Já, která jsem se nikdy nenaučila pořádně počítat, jsem musela honem zvládnout kupecké počty!

Měla jsem starosti se sedláky, nechtěli nakupovat pivo v panském pivovaru, dozírala jsem na služebné v kuchyni, ty snad měly dojem, že smrtí pána domu se osvobodily od svých povinností, bylo zapotřebí postavit nové

hospodářské budovy, už nebylo kam skládat seno, kterého se urodilo, až Bůh bránil. Stále mě pronásledoval strach z narůstajících dluhů. Kde se vzaly a z čeho? Vždyť na polích bylo úrody dost a dost. I řepy bylo habaděj.

Začaly mně také úplně jiné starosti. S Adámkem, se kterým jsem si báječně rozuměla, ale od té doby, co se oženil s Kateřinou z Montfortu, naše porozumění skončilo.

Nejdřív uvedu, že se jim narodilo celkem sedm dětí, ale přežily jenom tři. To bych jí za vinu nedávala, moje vnučka a její dcera Lucie Otýlie (ta se později provdala za Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka, čímž hradecké dominium přešlo do vlastnictví Slavatů – ale z toho mě už hlava nebude bolet, to se odehraje až po mé smrti), Dorotka a Jáchym Oldřich. Ano, splnila dobře svou roli. Ale jinak...

Adámek stoupal výš a výš, navíc byl nemocný, marně jsem ho od vší práce odrazovala. Už v mládí se nakazil při vojančení v Uhrách strašlivou nemocí, říkalo se jí uherská, a já se na to musela dívat. Řeknu vám, to je nejbědnější, když se matka musí dívat na synovo odumírání. Ach Pane Bože...

Kateřině bylo patnáct let, když ji Adámek uviděl, a byl ztracen. Zamiloval se do ní, tedy on to tak říkal, ale já vím, že to bylo čistě politické manželství, Adámek tím jenom demonstroval věrnost panovnickému rodu. Kateřina totiž pocházela z nepřilíš zámožného (to se jí panečku líbilo u nás na Jindřichohradecku!), avšak starobylého švábského rodu říšských hrabat z Montfortu a Bregenzu.

Byla vychovaná přísně v katolickém duchu, to byla první rána, která se na mě sesypala. Ne že bych byla luteránka, nedej Bože, ale v Čechách jsme se na to náboženství dívali nějak jinak.

Já jsem se aspoň nikoho nevyptávala, jestli snad nepřijímá podobojí. Ale to ona ne, kdepak. Důslednost v náboženství chtěla i po mně. To tedy narazila.

„Maman, vy jste se u toho člověka vůbec nepřesvědčila, jestli je správné víry, jestli chodí každý den do kostela, já vím, že na to máte sotva čas, ale přece jenom...“

Kateřina vyrůstala v kruhu dvorních dam Marie Bavorské, ženy arcivévody Karla Štýrského, a to ji zřejmě ovlivnilo. Byla ovšem velice krásná a také vzdělaná, zajímala se o knihy, které si kupovala a nechávala opisovat,

zajímala se i o divadlo. (To se pak hrávalo u nás, v síni Adámkova Nového stavení. Knihy i divadlo něco stály, viděla jsem účty, to byly závratné sumy za opsání nějakého kancionálu. Za opsání, vždyť to ani nebyl nový kancionál!)

„Nevím, jestli jste si měla nechat poslat tolika knih až z Drážďan, byl to balík, že ho posel ani nemohl unést.“

Tohle jsem se jí odvážila povědět a ona se jenom ušklíbla.

Když potkala jednadvacetiletého Adámka, nebyl žádný div, že se do ní zakoukal, až ztratil hlavu. Tři roky se o ni ucházel, tříleté námluvy stály spoustu peněz. Drahocenné dary pro nevěstu – a odkud myslíte, že se ty peníze braly?

Musela jsem je vyždímat z panství v Jindřichově Hradci a v Telči. Nakonec došlo i na výpůjčky. Ach Bože, co byly dřívější dluhy za Jáchymových časů! Co byly všechny dluhy za potraviny, a nejedlo se u nás nikdy nic špatného, to by se Adámek štítíl.

Konala se svatba. Adámek na ni pozval osmnáct set třicet šest hostů! Pivo a víno teklo proudem, až jsem se bála, jestli se Adámek nezhlídl ve svém otci, ten také byl pití dost nakloněný, že to ještě připomínám, ačkoli je na pravdě Boží.

Na náměstí se zorganizoval turnaj, jehož vrcholem byl souboj medvěda s myslivcem. O mě se pokoušely mráкотy. Zase jsem viděla ty účty, nevím ani, z čeho je budou platit, já už nemám na tohle rozhazování žaludek.

I následný život kladl důraz na reprezentaci a honosnost dvora mladých manželů. Už jsem to nemohla vydržet.

„Kateřino, nedej Bože, já vám nechci v ničem bránit, ale přece jenom, vaše dluhy už jsou za hranicemi toho, co můžete zaplatit.“

„Musela jsem si dát ušít nové šaty, až pojedu ke dvoru. A nesmí být jenom jedny, to nejde objevit se u královského dvora v jedněch šatech. A dvorní krejčí nešije zadarmo, to mi můžete věřit. Také budu potřebovat nové šaty, až pojedeme do lázní.“

„Nám všechno šily dívky z našeho fraucimoru.“

Ano, na to jsem myslela s radostí a pýchou, to jsem jí mohla hrdě povědět.

„Ach, to jsem vám ještě zapomněla říci, já si zakládám svůj vlastní frau-cimor. To krumplování vašich dívek se mi nelíbí, je příliš hrubé, ani nevím, jestli by to nepotrhalo spodní látku.“

„A ví to Adámek?“

„Ovšem že to ví, a neříkejte mu tak, on je Adam II., jeho jméno takhle komolit mi připadá urážlivé. A přijde to speciálně upravené křeslo, na kterém se bude přenášet. Ta jeho nemoc nadále postupuje, tak dbejte prosím na to, aby se s křeslem zacházelo opatrně.“

Zapomněla jsem podotknout, že tenhle a deset tisíc jiných rozhovorů se odehrávaly v němčině, protože Kateřina odmítala učit se česky!

Pořizovala si nákladné látky, drahocenné šperky, až jsem to už nedokázala vydržet a odstěhovala jsem se do Klášterčíčka, do svého útulku, který dávno v Jindřichově Hradci stál a byl určený pro vdovy. Už to dlouho nebude trvat, Jáchyme, už se brzy potkáme u Pána Boha.

Ano, brzy. Už patnáct let tady žiju bez tebe, bude mi padesát, tyhle nové časy znamenají jenom nové dluhy. Ne, už se mi nechce žít.